

Teologicko-etická interpretace Dekalogu

Význam proomía (úvodu, předmluvy): nezbytné uvedení Dekalogu (Dt 5,6; Ex 20,2) se necituje v NZ; předávaná přikázání Tóry se považují v NZ sice za platný výraz Boží vůle a za spolehlivý orientační bod Ježíšova etického požadavku. Ztrátou je, když se oddělují od základního vyznání Izraele o Hospodinově dějinném osvobození: ztrácejí tak rozhodující předznamenání toho, co dělá Tóru podobou záchrany, cestou spásy a návodem (směrnicí) k životu.

Zákon není jednoduše jen cestou spásy, protože k němu patří i dialektika zaslíbení a ohrožení – proto vzít vážně tuto základní teologickou strukturu starozákonního étosu i z křesťanského hlediska. Bez této první výpovědi nelze porozumět smyslu Dekalogu.

Zákon neměl být protivníkem milosti, ale původní podobou spásné Boží náklonnosti ke svému lidu a tak prvním výrazem jeho trvalé blízkosti u lidí, která se může prokázat v nové smlouvě i *bez zákona* a na konec (dle Ježíšova osudu) *proti zákonu*. Kvalifikace zákona jako podoby záchrany v NZ se musí zpřesnit:

Bezpodmínečně poskytnutá spása je spojena s úkolem osvědčit dar v odpovídajícím jednání.

Původní teologická osobitost zákona: lze ji odečíst od úvodní věty Dekalogu – Hospodin zde jednoduše nevystupuje s autoritou božského zákonodárce, ale jako zachránce svého lidu. Život podle přikázání svého Boha jen jako odpověď na přijatý dar, jako výraz darovaného požehnání.

Zákon a jeho směrnice jsou středem velkého požehnání, které Hospodin zaslíbuje svému lidu;

A zároveň i výzvou pro lid, aby toto požehnání zachovával a stále znovu obnovoval.

Už pro starozákonní étos a jeho etické pokyny platí: *Bůh dává před tím, než požaduje. Požaduje jako ten, kdo se před tím prokázal jako Bůh osvobození.*

Fundamentální pospolitost starozákonního étosu: vzájemnost daru a úkolu, shoda jednajícího s přijatou spásou, umožnění jednání, milostiplnou a charakter požadavku etického jednání.

Společné předznamenání, základní teologická struktura *každé* biblické etiky: smlouva a zákon, záchrana a Tóra, spása a přikázání.

Uvnitř této základní struktury se pak posouvají akcenty, když se etika více motivuje eschatologicky v době prolamující se Boží vlády. Východisko ale zůstává stejné.

Úvodní Boží řeč v Dekalogu popisuje teologický horizont zaslíbení a příslibu, v němž je třeba vykládat etické jednání člověka z biblické perspektivy.

Úkol pro rozhovor židovské a křesťanské etiky.

Dekalog jako rozvinutí přikázání lásky

Dekalog se v celém NZ nikdy necituje celý.

Ježíšovo hlásání: příležitostně ohlasy jednotlivých přikázání (Mt 5,21; 5,27; 5,33; 15,19; 19,18).

Mk 10,11-22, resp. 10,19: nejpodrobnější, volně přetvořená a velmi volně přijatá citace Dekalogu. Znamé směrnice jsou potvrzeny i relativizovány. Stále platný popis Boží vůle, ale už nestačí v situaci nastávající Boží vlády. Ježíšovým požadavkem překonány: aby mohl být svobodný pro následování Ježíše Krista (vrcholně zjevená Boží vůle).

Za antitezemi horské řeči je podobně kritické zhodnocení: jednotlivá přikázání jen jako převyšené východisko (Ježíšovými novými přikázáními překonané).

Vedle této eschatologické relativizace Dekalogu ale v NZ i tendence potvrzení (zejména list Řím; jinak ale Gal 5,14): materiální explikace (výklad) nového přikázání lásky. Láska zahrnuje jednotlivá přikázání a stává se vlastním motivem jednání – v této funkci nahrazuje přikázání lásky úvodní formulí dějin spásy v pojetí Dekalogu.

Jednotlivá přikázání mají ale ve svém novém zasazení důležitý úkol: ukázat na materiální oblasti života, v nichž má být činná láska. Jsou pro Pavla nezbytnými obsahovými konkretizacemi přikázání lásky (srov. Řím 13,8-9).

Takže: teologické porozumění Dekalogu v křesťanství – dvě protichůdné tendence:

Přikázání relativizována hlásáním Božího království x Pavlova etická pareneze (nabádání) s obnovené potvrzení jako materiální rozvinutí přikázání lásky;

Jedna linie poukazuje na dějiny působení horské řeči,

Druhá vede k tomu, že Dekalog nabývá samostatného ranku jako základní etický vzor pro celé lidstvo.

V druhé linii ale důležitá otázka vnitřní systematiky Dekalogu a problému jeho materiální neúplnosti:

Vyzývající nedostatečnost a přetvářející dynamika nacházejí ve shrnutí přikázání v jednom Ježíšově přikázání jen předběžný závěr, který opět odkazuje nad sebe. Požadavek lásky se neomezuje na dodržování přikázání, i když jsou nezbytné jako jeho materiální rozvinutí a konkretizace.

I obsahově požaduje láska více než jen dodržování hranic vyznačených v Dekalogu; mnohé oblasti života (jednání vůči slabým a chudým, postoj k sobě samému) jsou jen v něčem zahrnuty či nejsou vůbec zmíněny.

Dekalog není proto úplným shrnutím všech etických přikázání, protože tam chybí podstatné oblasti jednání a úkoly lásky.

Dekalog jako základní řád spravedlnosti

Láska a spravedlnost ne jako dva soupeřící principy, ale vzájemnost jako milost a svoboda, zjevení a rozum. Jako zjevení nezahazuje světlo přirozeného rozumu a milost neničí lidskou svobodu, tak působí láska *ve* spravedlnosti a *prostřednictvím* spravedlnosti; její jednání jsou určitým způsobem konkrétní podobou, v níž láska vykonává své vlastní dílo.

Jsou dvěma koncentrickými kruhy, které zahrnují všechna jednotlivá přikázání v jedné úžeji pojaté závorce a v širším horizontu:

Všechna přikázání Dekalogu mají za cíl lásku, ale bezprostředně se týkají jednání spravedlnosti, v nichž se musí prokázat láska, když nechce mezi předposledními věcmi (záležitostmi) zničit na cestě ke svému cíli řád – člověk nemůže milovat svého bližního a zároveň ho obelhávat jako manžela, krást mu majetek, poškozovat jeho čest a nebo mu dokonce usilovat o život.

Proto můžeme konstatovat: Dekalog je Magnou Chartou spravedlnosti pod nárokem lásky.

Deset přikázání chrání „velká dobra života“, která člověk dostal od Boha: svůj život, manželství, svobodu, dobrou pověst, vlastnictví, prostě nenahraditelné základy života, které se musejí stále chránit před zásahem druhých, aby se neničil fundamentální řád lidského soužití.

V tomto omezení na uznání nezbytných základů života našeho bližního spočívá silná stránka formulací Dekalogu.

Deset slov – vzorce morálky: formulace dle /MIETH Dietmar: Kleine Ethikschule, Freiburg im Breisgau: Herder, 2004, 187-191/

„Já jsem Bůh, jemuž patříš od doby, kdy jsem Tě osvobodil z otroctví v Egyptě.

Neuctívej nikoho kromě mě! Nedělej si žádné modly!

Nezneužívej mé jméno tím, že se na mě neprávem odvoláš! Neopouštěj má přikázání ve jménu náboženství.

Dopřál jsem svému stvořitelskému dílu čas klidu. I ty máš sedmého dne zanechat vši práce a šetřit (nezatěžovat) stvoření. Tento den je posvátný.

Jestliže děti ctí své rodiče a rodiče milují své děti, bude se všemu potomstvu dobře dařit. Země je společným dědictvím pro všechny lidi; všichni mají závazek ji předávat v dobrém stavu následujícím generacím.

Nevraždí! Nemuč! Neterorizuj! Nezneužívej nikoho, kdo je svěřen do Tvé moci. Nebuď agresivní a násilnický!

Zůstaň věrný své partnerce/svému partnerovi! Neporušuje smlouvy! Převezmi zodpovědnost za své vztahy!

Nekrad' a nevykořisťuj druhé! Nebuď úplatný a nezneužívej svou moc!

Nenařkni druhého křivě! Nediskriminuj! Nepodváděj! Usiluj o pravdu!

Nezávid' vlastnictví a příjem druhých a jejich úspěch! (ne závistivý „zespoda“, protože nemáš, co mají druzí; ne nepřející „seshora“, protože druzí stoupají!)“

Tyto stručné vzorce jsou v židovské tradici podřízeny dvojímu přikázání lásky k Bohu a k bližnímu. K porozumění uveďme Augustina:

Boží láska je láska Boha k člověku. Člověk má tuto lásku z Boha načerpat do svého srdce. Pak má srdce pro chudé a znevýhodněné. A nedělá rozdíl mezi lidmi, kteří potřebují náklonnost.

Pravidlo výkladu pro deset slov ohledně osobního jednání: jednání se má naplnit duchem lásky k bližnímu. Nikdo, kdo dodržuje přikázání, ale přitom není nesen láskou, nenaplnuje jejich smysl (srov. 1 Kor 13).

Pravidlo výkladu ohledně společnosti je spravedlnost:

U Ježíše z Nazaretu to znamená: hledejte nejprve Boží království a jeho spravedlnost. Spravedlnost vychází od Boha: každého člověka Bůh chce, přijímá a každý je jeho obrazem. Tento postoj se odráží ve strukturách spravedlivé společnosti. Spravedlnost je ctností sociálních institucí (John Rawls). Spravedlivá společnost dle toho dovede rozlišovat, které hodnoty a práva náleží všem stejným způsobem a které rozdíly se musejí zohlednit.

Přikázání je tedy možno stanovit jako nástroje spravedlnosti a používat tak, že se stanou spravedlivým právem pro všechny. Můžeme s D. Miethem říci, že bez lidských práv se deset slov správně neaktualizuje do našich společností.

Kdo náleží Bohu, nesmí už strpět žádné otroctví. Protože Bůh vystoupil jako osvoboditel z nadvlády otroctví. Lidé se nesmí proti své vůli instrumentalizovat ve prospěch druhých. Mají svůj smysl v Bohu a svůj účel v sobě samých.

Bůh nechce, aby se náboženství zneužívalo. Náboženství a násilí se nesnesou.

Bůh chce člověka lidského. Proto mu poskytuje nejen dílo stvoření, ale i klid stvoření a tím stvoření klid.

Bůh chce, abychom tento svět utvářeli a přitom přebírali zodpovědnost za následky toho, co konáme. Svět můžeme utvářet je tím, že jej používáme v dobrém smyslu šetrně. Tuto šetrnost potřebuje člověk i ve svém rytmu života. Bůh nechce workaholics, ani burnout-syndrom.

Bůh chce, aby se generace navzájem respektovali a pomáhali si. Současné generace mají jednat tak, aby jejich potomstvo mohlo ještě rozhodovat o tom, jak chce žít.

Bůh nechce, aby se lidé navzájem ohrožovali a ničili. Bylo by to neslučitelné s jeho bezpodmínečnou a bezvýhradnou láskou ke každému člověku.

Bůh nechce, aby se lidé zrazovali. Mají být vůči sobě spolehliví. Tím více jsme vzájemně závislí, čím více jsme si blízcí.

Bůh nechce, aby si lidé ohrožovali základy života tím, že se obelhávají, kradou a vykořisťují se. Vlastnictví je chráněno; je taky ale závazkem k zodpovědnosti.

Bůh nechce, aby lidé jednali podle a pomlouvali se. Nechce, abychom sebe a druhé poškozovali lží.